

Gelişen İletişim

Teknolojilerinin Kentsel

Yaşam ve Kamusal Mekânlar

Üzerindeki Yansımaları

Serkan Sınmaz

Dr. Şehir Plancısı

Yıldız Teknik Üniversitesi

Öz

Yeni iletişim sistemleri 2000'li yılların başından itibaren toplumun her kesimini etkisi altına almıştır. Alternatif bir dünyada yeni iletişim biçimlerine uyum sağlayan bireylerin özel mekânlara bağımlılığı giderek artmaktadır. Bu süreçte iletişim teknolojilerinin gelişimi kamusal mekânlara duyulan rasyonel ihtiyaçları azaltarak, insanları doğasına uygun olan "fiziksel etkileşime dayalı" yaşam biçiminden uzaklaştırmaktadır. Özellikle sağlıklı kentlerde büyüyen bilgi toplumuna yeterli hizmeti veremeyen kentsel kamusal mekânlar, sanal dünyanın çekiciliği karşısında anlamını kaybetmektedir. Değişmekte olan sosyal yaşam ile birlikte özel mekânlar arasında artan hareketlilik kamusal mekânların niteliğini, algılanma düzeyini, kullanım biçimini etkilemektedir.

Bu makalede yeni gelişen iletişim biçimlerinin günümüzdeki yeri ve sosyal yaşamdaki etkileri açıklanarak, kentsel kamusal mekânlar üzerindeki dolaylı etkilerinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. İletişim teknolojileri günümüzde her ne kadar özel mekânlara ve donanımlara bağımlı hareket biçimini ortaya koysa da gelecekte mekândan bağımsızlığı vadetmektedir. Günümüzdeki durum geleceğin mekânsal bağımsızlığına kamusal, değerlerini yitirmiş bir toplumun taşınması riskini barındırmaktadır. Bu nedenle kentsel kamusal mekânların değişen ihtiyaçlara uygunluğu için yeni iletişim ve etkileşim biçimlerinin kamusal mekânlar üzerindeki dolaylı etkilerinin ortaya konması önem taşımaktadır.

Abstract

New communication systems has influenced all sections of society since the early 2000s. The dependence of the individuals on private spaces is increasing as they adapt themselves to new modes of communication. The needs fulfilled in public spaces are reduced and people became alienated to a way of life based on physical interaction which is convenient for the human nature by the development of communication technologies. Especially urban public spaces became meaningless encountering the attractiveness of virtual world. Changing social life and increasing mobility between private spaces are influencing the quality, level of perception and the way of using the public spaces.

The objective of this article is to explain the present position of communication technologies and their direct affects on social life, and then to evaluate indirect effects on urban public spaces. Communication technologies considers the way of mobilization depending on private spaces and appliances nowadays. But they promise independence from the space in the future. Present conditions contain a risk of transferring the society that lost the public values towards the spatial independence of future. For this reason, it is important to reveal the indirect effects of new mode of interaction and communication technologies on public spaces to make public spaces suitable for changing needs.

Anahtar Kelimeler:

kentsel kamusal mekân,
iletişim teknolojileri

Keywords:

urban public space,
communication technologies

Giriş

Çağımızı iki baskın eğilim biçimlendirmektedir. Bunlar; insanlık tarihindeki en önemli düzeyine ulaşan kentleşme ve bilgi iletişim teknolojilerinin hızlı düzensiz bir şekilde gelişimidir (Graham 2002, 32).

80'lerde fizik mekân sınırları, 90'larda internet ağının bağlı bulunduğu sınırlar, 2000'lerde ise her mekânda bilgiye erişim imkanı, alternatif ekonomik ve sosyal yapının, dolaylı olarak mekân kavramının yeniden düşünülmesini gerektirmektedir (Lughi 2015, 3; Rios 2011, 74). Bilginin küresel ölçekte hızlı akışına dayalı olarak bilgi ekonomisi koşullarında bireye özel hizmet biçimi gelişmektedir. Temelinde daha az hareket ederek, daha kısa zamanda, daha çok iş yapmaya olanak sağlayan iletişim teknolojileri toplumun her kesimini etkisi altına alarak kaçınılmaz bir sosyal dönüşüm sürecine işaret etmektedir. Her gün daha fazla insan yeni iletişim biçimlerine uyum sağlayarak özel mekânlar arası trafiğe dahil olmaktadır. Birçok günlük ihtiyaç, sınırsız sanal mekânlarda hareketsiz gezerek karşılanabilmekte, bireyler birden fazla mekânda varlıklarını kabul ettirebilmektedirler. Dolayısıyla iletişim teknolojilerinin gelişimi kamusal mekânlara duyulan rasyonel ihtiyaçları azaltarak insanları fiziksel etkilere dayalı yaşam biçiminden uzaklaştırmaktadır. Bu süreçte

insanların kentsel kamusal mekânlarda izledikleri rotalar ve geçirdikleri süreler değişmekte, sosyal ilişkiler hayata aktarılan yeni iletişim arayüzleri ile yeniden düzenlenmektedir. (Castells, 1996, 407-431; Mitchell, 2005, 328-332; Hampton vd. 2014, 8)

Her gün daha fazla hızlanan bilgi akışıyla, artan seçenekler ve sıkışmakta olan zaman karşısında, insanlar kamusal mekândan istemli ya da istem dışı çekilmekte, bireyler kamusal mekânın sağladığı zincirleme ve çok yönlü etkileşimden uzak kalabilmektedirler. Tarladan fabrikaya geçiş ile yaşanan doğadan kopuş, bugün iletişim teknolojileri ile kentsel mekândan da kopuşa dönüşmekte ve giderek sınırsızlaşan zaman - mekân hakimiyeti bireylerin fiziksel varlığını ve algılarını yeniden biçimlendirmektedir.

Gelişen iletişim teknolojilerinin toplumsal ve mekânsal yansımaları üzerine 1995-2005 yılları arasında akademik yazında dikkat çekilmeye başlanmış (Castells, 1996, Mitchell, 1995, Webster 2002) ve dünyada geniş bant' iletişim sistemlerinin yaygınlaşmaya başladığı 2005 yılı sonrasında ise öngörülen toplumsal dönüşüm belirginleşmiştir.

Söz konusu gelişme sürecinde dikkat çekilecek önemli bir husus ise mekândan bağımsız bir yaşam vaadeden teknolojik gelişmenin arka fonundaki kentsel mekân

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
sabit telefon aboneleri (milyon)	738	792	846	905	983	1'053	1'086	1'140	1'207	1243	1261	1254	1249	1254	1229	1201	1178	1158	1147
mobil hücresel telefon aboneleri (milyon)	145	215	318	490	740	955	1'166	1'414	1'766	2'205	2745	3368	4030	4640	5290	5863	6232	6662	6915
internet kullanıcıları (milyon)	74	117	183	277	399	502	619	724	870	1024	1151	1365	1561	1751	2032	2271	2510	2710	2923

kalitesidir. Özellikle sanayi toplumundan kalma sağlıklı kentlerde büyüyen, günümüzde bilgi toplumuna yeterli hizmeti veremeyen kentsel kamusal mekânlar, sanal dünyanın çekiciliği karşısında anlamını kaybetmektedir. İnsanların özel mekânlara yönelerek toplumsal yaşantıdan uzaklaşmaları gelecek kuşakların fiziksel ve psikolojik gelişimi açısından risk yaratmaktadır. Dolayısıyla kentsel kamusal mekânların kalitesi ve değişen ihtiyaçlara uygunluğu, belirtilen ayrışma sürecinde önem taşımaktadır.

İletişim Teknolojilerinin Günümüzdeki Yeri

İletişim teknolojileri 1990'lı yılların ortalarında internet hizmetleriyle ivme kazanmış, kişisel bilgisayarların hızla artışı mobil teknolojiler takip etmiştir. Günümüzde iletişim teknolojileri ile bağlantılı olarak nesnelerin interneti (*internet of things*), sensörler, mekâna gömülü sistemler, anlamsal web, bulut sistemi vb. teknolojiler, sosyal medya uygulamaları kentsel yaşamı yönlendirmektedir (*Komninos 2013, 1*). Bu sistemlerin işlenirliği ise temelde mobil cihazlar ve internet kullanımı üzerinden ölçülmektedir. Günümüzde dünya nüfusunun henüz %40,4'u internet kullanıcıdır (%32'si mobil geniş bant aboneleridir). Diğer yandan mobil telefon aboneliği bir tüketim simgesi olarak bugün dünya nüfusunun %95'ine ulaşmıştır. Burada göze çarpan husus mobil geniş bant hizmetinin yaygınlaşmaya başladığı 2004 yılından günümüze mobil telefon kullanımının %34'den %95, internet kullanıcılarının %12'den %41 düzeyine yükselmiş olmasıdır (*Tablo 1*).

Bu rakamlara göre; yakın gelecekte mobil cihaz sahipliğinin dünyanın tamamını kapsayacağı, mobil cihazların cazip bir araç haline getirmek için kablosuz geniş bant hizmetinin tüm mekânları kapsayacağı, böylece internet kullanımının dünyanın tamamına yaklaşacağı öngörüsü yapılabilir. Kısaca iletişim teknolojilerinin gelecek perspektifindeki vizyonu tüm insanlara daha hızlı, daha çeşitli hizmet sunarak bireyin yaşamının vazgeçilmez parçası olmaktır denilebilir. 21. yüzyılın ilk çeyreğine ulaşmadan insan yaşamının iletişim teknolojilerinin gelişim çizgisine göre şekilleneceği yadsınmaz bir gerçek olarak görülmekle birlikte, 2015 yılı itibarıyla iletişim ve medya teknolojileri doğrultusunda kurgulanan kentsel hareketlilik deneyimlenmeye başlanmıştır. Bu gelişme daha hızlı ve daha bireysel hizmet parolasıyla kısa ve uzun vadede “mekânsızlaşma”² doğrultusunda yeni adımların atılacağını göstermektedir.

Günümüzde mekânsızlaşma, teknolojinin yaşamımıza kattığı hız çerçevesinde “mekânsal deneyim” üzerinden değerlendirilmektedir. Harvey'e göre bugün “hız” olgusunun biçimlendirdiği yaşadığımız çevrelerde geleneksel anlamda mekânsal deneyime olanak sağlayan bir ortamdan söz etmek zordur. Mekân zamanın dağılımını düzenlemekte, zaman mekânın yapısını değiştirmektedir (*1997, 226-237*). Virilio'ya göre, küresel enformasyon teknolojisinde öne çıkarılan şey, artık mekân değil, “hızlandırılmış zaman”dır. Hızın yarattığı yeni gerçeklik duyuları, algılanan doğal ya da fizik-mekânsal varoluş hissini daraltmaktadır (*2003, 114*). Bunlara ek olarak Auge de “yer”i kimliğe

Tablo 1

Dünyada iletişim teknolojileri kullanımı verileri Kaynak: International Telecommunication Union, 2014
<http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Pages/stat/default.aspx>
(Erişim Tarihi: 05.11.2014)

¹ Geniş bant kavramı, yüksek hızlı internet bağlantısını ifade etmek için kullanılmaktadır. Geniş bant kapsamında erişim türleri olarak DSL, kablo, fiber optik ve kablosuz teknolojiler sayılabilir (<http://www.guvenliweb.org.tr/istatistikler/node/14>, Erişim Tarihi: 15 Ekim 2012). Geniş bant büyüyen dijital ekonomide kritik bir altyapıdır. Geniş bant altyapısına yatırım yapmayan ülkeler online ekonomiden ve dijital devrimin sonraki aşamalarından dışlanma riski taşımaktadır. Bu durum sadece ekonomik güç anlamında değil, sağlık ve eğitime erişim, şeffaf yönetim vb. konularda da önem taşımaktadır (Broadband Commission 2012, 6).

² Mekânsızlık; günümüz koşullarında varlığın aynı anda birden fazla yerde temsil edilmesi (spacelessness) veya “yer”in algılanmadığı kimliksiz mekânlar (placelessness) olarak iki şekilde ortaya konmaktadır.

sahip, ilişkisel ve tarihsel anlamda tanımlanabilen alan olarak açıklamakla birlikte, “yer olmayan”ın (*non-lieux*) belirli bir kimlik ve ilişki ortamı oluşturmadığını, yalnızlık ve benzeşim yarattığını savunarak mekânsızlaşma sürecine gönderme yapmaktadır (1997, 85, 112-113). Gelecekte ise mekânsızlaşma sınırsız kentleri işaret etmektedir. Çünkü günümüze kadar gelişen ve yakın geleceğe hitap eden iletişim teknolojilerinin altyapısı her ne kadar özel mekânlara ve araç donanımına bağımlı bir yaşam biçimini işaret etse de giderek mobil karakteri güçlenen teknolojiler sınırsız ölçüde mekândan bağımsızlığı öne çıkaran bir perspektif sunmaktadır. Dijital ağa kablosuz bağlantı bilginin mekândan bağımsızlığını, mobil akıllı cihazlar ise bireylerin mekândan bağımsız davranış biçimini yaygınlaştırmaktadır.

Yeni İletişim Biçimlerinin Yarattığı Sosyal Yaşam ve Kent

19. yüzyıldan 1960’ların sonlarına kadar olan süreçte iletişim teknolojileri toplumu kitleleştirme sürecinde rol almış, bu aşamada kitle iletişim araçları önemli bir paya sahip olmuştur. Ancak 1970’lerde başlayan yeni dönem bu kez kitlelerin çözülmesini getirmiştir; bu durum iletişim teknolojilerinin çağımız kapsamında sorgulanan yanını ortaya koymaktadır. Özkök’ün (1985, 15) 30 yıl önce dile getirdiği ifade sonrasında gelişen yeni iletişim teknolojileri kitlelerin bireye kadar çözülmesi ile sonuçlanmış, kitleleri ve sınırları şeffaflaştırmıştır.

Toplumun önemli sosyal değişim aracı olarak bireysel iletişim teknolojileri insanlara sınırsız hareket biçimi sağlasa da günümüz kesitinde bunu genellemek henüz risklidir (Campbell ve Park 2008, 382; Rios 2011, 24). Yine de konuya sosyal yaşam perspektifinden baktığımızda temelde iki etki ortaya çıkmaktadır:

- iletişim teknolojileri insanlar arası, toplumlar arası iletişim olanağını arttırmakta,
- fiziksel etkileşimi azaltmakta ya da etkileşim biçimini değiştirmektedir.

“Birlik yerine benliğin ortaya çıktığı”

(Toffler 1998, 469) günümüzde her an, her yerde mobil iletişim olanağı yüzyüze görüşmelerin gerekliliğini azaltırken, fiziki bir vücut gerektiren varlık ve onun ifadesi olan kimlik artık sanal mekânda, vücudun kendisi olmadan da kamusal alana katılabilmektedir (Sökmenoğlu ve Çağdaş 2005, 285-289). Gelişen iletişim teknolojileri küresel düzlemde hareket özgürlüğünü arttırırken aynı zamanda dünya çapında egemen, tekelleşmiş, tek merkezden yönlendirilen bir kültür pazarının işleyişini sağlamakta, kökeni kapitalizm, endüstrileşme ve kentleşmeye dayanan özelleşen yaşam biçimini daha da yükseltmektedir (Kaplan 1991, 21, Hampton vd. 2014, 7).

Gelişen süreçte kentsel ve sosyal yaşam bağlamında olumlu veya olumsuz çıkarımlar ortaya konmakla birlikte iki düşünce okulu oluşmuştur. Birincisi fiziksel hareketlilik önceliğinin korunmasını destekleyen evrimci düşünce, ikincisi ise bilgi akışını ve sanal mekânların her alanda gelişimini destekleyen devrimci düşüncedir (Osoba 2013, 16). Evrimci düşünce teknolojik olanakların geleneksel yaşam biçimi ile entegrasyonunu, devrimci düşünce insanlara lokasyondan bağımsız esnek bir çevrede yeni bir yaşam biçimine katılımlarını desteklemektedir.

Bulduğumuz kesitte bazı çalışmalar iletişim teknolojilerinin yaşamın verimliliğini ve sosyal ilişkileri arttırdığını bazı çalışmalar ise yüzyüze ilişkilerin azalması ile sosyal bağların güç kaybettiğini, insanların daha az kamusal mekânda varolduğunu savunmaktadır (Park 2010, 2-6; Kurfürst 2011, 136; Drucker vd. 2015, 1). Olumsuz görüşlere göre; söz konusu gelişmeler toplum üzerinde insanların kamusal yaşam sınırlarını daraltan, ev - iş merkezli, giderek özelleşen, bireyselleşen bir yaşam biçimini yaygınlaştırmaktadır (Fischer 1992, Putnam 2000, McPherson vd. 2006, Graham ve Marvin 1996, Kraut vd. 1998, Nie vd. 2002). Sanal ortamın sağladığı zihinsel hareket sayesinde kişi, bilinç dışı bir şekilde çevreden soyutlanmakta, başta aile olmak üzere çevresindeki gerçek bireylerle etkileşimden yoksun kalmakta, sağlıklı ilişkiler yürütmekte zorluk çekebilmektedir (Yalçın

2003, 85; Park 2010, 3). Ağırlıklı olarak yazı ve imajlarla sağlanan soyut iletişim biçimi kişinin kendini toplum içinde ifade etmesini zorlaştırmakta, kişiler kendilerini daha az sınırladığı için daha güvensiz bir iletişim meydana gelebilmekte, geniş bir topluluğun kendilerini ilgiyle izlediği düşüncesine kapılan bireyler için hayali bir etkileşim söz konusu olabilmektedir. Bireye özel hizmet geliştikçe insanların kendine yeterliği artmakta, buna bağlı olarak “toplumdan uzaklaşma ve yalnızlık” olgusu için zemin oluşmaktadır (Sayar 2002, 64; Hampton vd. 2014, 3). Ayrıca Toffler’ın “Üçüncü Dalga” eserinde bütün varlıklı ülkelerde psikolojik çöküntü ve suç oranlarının arttığından söz edilmekte, “sosyal yardım ve ruh sağlığı endüstrileri yoğun bir faaliyettedir” (1998, 404) ifadesiyle de teknolojinin beşiği konumunda olan ülkelerdeki sosyal sorunlara gönderme yapılmaktadır. Sanal dünyada hareket yoğunluğuna bağlı olarak fizyolojik ve psikolojik sorunlar³ bireyin sosyal yaşama katılımına engel teşkil edebilmektedir.

Diğer yandan tüm bunların aksine iletişim teknolojilerinin sunduğu olanaklarla bireylerin daha fazla insanla bağ kurarak daha fazla yüzyüze iletişim potansiyeli taşıdığı, bireyler arası etkileşimi güçlendirdiği savları da çeşitli araştırmalarla desteklenmektedir (Quan Haase, 2002, Robinson 2002, Baym 2004, Boase 2006). Bu düşünceye göre kablosuz ağ teknolojisi ve mobil araçlar geliştikçe kamusal mekânda zaman geçirme, sosyal etkileşim ve olası yüzyüze etkileşim fırsatı artmaktadır (Park 2010, 5; Hampton vd. 2014, 8). Bir başka deyişle sanal hareket fiziksel hareketi desteklemektedir (Laing 2013, 7). Ancak bu durumun iki eleştirisi vardır. Birincisi bireyin sadece mevcut ilişki ağı ile, yakın çevreden ziyade uzak çevredeki kişilerle etkileşim içinde olması diğeri ise kamusal mekânda özel kullanım olanağı ile kamusal alanın bireyselleşmesi, daha az toplumsal nitelik ortaya koyması, geleneksel iletişim biçimlerinin azalması, kamusal mekânda yalnızlaşma durumudur. (Campbell ve Park 2008, 371-378; Hampton vd. 2014, 3-8). Tabii ki kitap okumak bisiklet sürmek vb. faaliyetler de kamusal alanda

özel kullanımdır ancak mekânın yönlendirici etkisi ve önemi vardır, bu husustaki tartışma konusu varlığın zihinsel ve sosyal olarak yokluğudur (Campbell ve Park 2008, 378).

Nihayetinde her ne kadar teknoloji, esnek hareket biçimi ve verimli zaman kullanımı bakımından fırsatlar sunsa da, yüzyüze ilişkiler özellikle iş performansı bakımından hala önemli bir unsurdur, ekonomik hayatta henüz teknoloji mekânın yerini tam olarak almamıştır (Laing 2013, 9). Bu durumda önemli olan iletişim teknolojilerinin gelişimi “sürecinde” kentsel mekân kurgusu ve kalitesinin değerlendirilmesidir. Çünkü gelişen teknoloji her ne kadar mekândan bağımsızlık vadetse de henüz bu konuda yeterli altyapıya sahip değildir. Bu yüzden “yüksek hızda bağlantı kabiliyeti” ve “güvenli iletişim sistemine” ihtiyaç duyan çoğu sektör büyük kentlerde ve kent merkezlerinde kümelenmektedir (Laing 2013, 6). Bu esnada, iletişim teknolojilerine koşut olarak gelişen ulaşım teknolojileriyle özel mekânlar arası (iş – konut) yoğunluk artmakta, sunulan olanaklarla “ev”in sınırları genişlemekte, dolaylı olarak kamusal mekânın anlamı değişmektedir. Bilgi iletişim teknolojileri ev ortamını, çalışma, alışveriş, eğitim, kamusal hizmet alanlarının uzantısı konumuna getirmekte, böylelikle nüfusun günlük hareket akışını ve hareket düzeyini değiştirmekte, bilgi ile insan arasından kentsel kamusal mekânı çıkarmaktadır (Moss ve Townsend 2000, 32-54; Hampton vd. 2014, 8; Lughı 2015, 3).

İletişim teknolojilerinin sunduğu mekândan bağımsız faaliyet olanakları ile gelişen yeni yapısal düzende iki temel özellik bulunmaktadır. Bunlar,

- Eylemlerin geniş mekâna yayılması,
- Eylemlerin tek merkezden kontrol edilebilmesidir.

Özetle, kentlerin her noktası merkez niteliği gösterebilmektedir. Bu durumda “kentsel mekândan soyutlanma” söz konusu ise, gerçek neden olarak iletişim teknolojilerinin henüz yeterli düzeyde “gelişmemiş olmasıyla özel mekânlara

³ Psikolojik etki bağlamında, zamanının çoğunu bilgisayar önünde geçiren insanlarda “teknoloji bağımlılığı”nın oluştuğu ve bu durumun bazı davranış bozukluklarına (obsesifkompulsif ve dürtü kontrol bozukluğuna) neden olduğu ifade edilmektedir. Kişiler internete girmeden önce gerginlik ve uyarılma hissetmekte, bağlandıktan sonra rahatlamaktadırlar (Sayar 2002, 66). Fizyolojik etkiler ise görme sorunları, duruş ve iskelet sorunları, radyasyon riski ve daha az hareketten kaynaklanan fiziksel problemler olarak ifade edilmektedir. Bedensel olarak hareketsizliğe bağlı olarak el, kol ve omurga sorunları, kilo sorunları, ekranlar ve mobil iletişim araçlarından kaynaklanan radyasyondan dolayı görme bozuklukları ve hücresel bozukluklar ortaya çıkabilmektedir (www.saglikbilgisi.com, www.rehabilitasyon.com, www.turanuslu.com adreslerindeki “Türkiye Fizyoterapistler Derneği (TFD) Genel Sekreteri Murat Dalkılıç, Pedagog Dr. Melda Alantar, Akcan Sağlık Hizmetleri. Ltd. Şti editörü Doç.Dr. Turan USLU’nun raporaj ve açıklamalarından derlenmiştir. Erişim Tarihi: 21 Şubat 2009).

yönelim” ve “insanları sanal mekâna kaçırarak yetersiz kamusal mekânlar” (*Fhea 2011, 8; Rios 2011, 25*) olarak açıklanabilir. Bu konuda Gilder’in “kentlerin yok oluşunun henüz başındayız, kentler endüstriyel çağın deposudur” ve “günümüz kentinde aidiyet duygusu yitirilerek korku ve güvensizlik günlük yaşamın bir parçası haline geldiği için yeni iletişim biçimleriyle bireyin kendini özgür bir şekilde ifade edebileceği yer yaşadığı konut olmaya başlamıştır” (*Akt. Moss ve Townsend 2000, 31*) yargıları mevcut kentsel yapı ile değişen eylem biçimlerinin uyumsuzluğunu vurgulamaktadır. Özellikle az gelişmiş ülkelerde iletişim ve ulaşım biçimlerinin sağladığı hız sosyo-mekânsal problemlere derinlik katmakta, bilginin hızına yetişmeye çalışan insanlar gelişmiş bir altyapıya sahip, güvenli ve konforlu mekânlara kapanırken, gelişen sistem açısından kalifiye olmayan, düşük gelirli kesimde kentsel korku (*Sayar 2002, 64*) hissi açığa çıkmaktadır.

Hızlı iletişim iş miktarını artırmakta ve hızlı ulaşımı gerektirmekte, hızlı ulaşım ise mesafe engelini aşarak “yer”i homojenleştirmekte, bu durum artan hareket hızına bağlı olarak kent ve doğa algısını azaltmaktadır. Arendt “İnsanlık Durumu” eserinde, 1950’lerde ortaya çıkan otomasyon sayesinde gelecekte insanların tüketim mesaisinin artacağını, doğal yaşamın mekânikleşeceğini, yapaylaşacağını öngörmüş ve bunun belirli bir döngü ile devam edeceğini belirtmiştir. Diğer yandan “makinaların ritmi yaşamın doğal ritmini olağanüstü boyutlara vardırabilir, ancak yaşamın dünya ile ilişkisinin asli niteliğini değiştirmez” (*Arendt 2003, 199-200*) ifadesinde; 50 yıllık bir öngörünün bugün haklı sonuçlarını görmekle birlikte, yaşamın doğal ritminin bugün vardığı ya da gelecekte varacağı düzey “yaşamın dünya ile değişmez asli niteliği” (*hareketlilik biçimleri, hız, etkileşim modları vb.*) ifadesinin geçerliliği bakımından kuşku yaratmaktadır. Bu bağlamda açıklanan değişim sürecinde bugüne kadar toplumun etkileşim arayüzü olarak işlev gören kamusal mekânların anlamı kentsel planlama ve

mimarlık bilimleri açısından değerlendirilmesi gereken bir konudur. Çünkü bugün kentsel mekânın yapısına müdahale edemeyen, çocuk yaşlarda olan, iletişim araçlarına uyumlu bir şekilde büyüyen yakın geleceğin yetişkin bireyleri dünün mekânlarında yaşamakta ancak yarının iletişim biçimlerini kullanmaktadır⁴.

İletişim Teknolojileri Gelişim Sürecinin Kentsel Kamusal Mekânların Kullanımı Üzerindeki Etkileri

Çeşitli faaliyetlerin kente yayılmasını sağlayan kamusal mekânlar hareket etme, konuşma, işitme, hissetme, tepki, korunma gibi yeteneklerin bilinç dışında gelişimini sağlamakta, yapılar arasında sosyal doku oluşturan bu mekânlar ortak kimlik oluşumunu, topluluk bilincini, mahalle duygusunu, güvenlik hissini açığa çıkarmakta önemli bir araçtır (*Ribeiro vd. 2015, 18; Hampton vd. 2014, 6*). Kentlerin tarihsel gelişim sürecinde kamusal mekânlar sosyal değişimin çizildiği bir tuval olarak, insanların dokunulmazlıklarını ve aidiyet duygusunu deneyimledikleri bir kimlik kazanma ve ifade aracı olarak büyük önem arz etmektedir (*Kostof 1992, 123-126*). Bireysel ve toplumsal gereksinimler doğrultusunda gelişen “ilişki, iletişim, etkileşim” kavramları tarih boyunca birey ve toplum arasında bir arayüz olan kamusal mekânlarda temsil edilmiştir. Arendt kamusal alanı (*publicrealm*) bir grup insanın etrafında oturduğu ve insanların ilişki kurmasını sağlayan bir masaya benzetmektedir. Bu benzetmede masa insanları ilişki kurmaya yönlendirici bir nesne olarak değerlendirilmekte ve masa kaldırıldığı takdirde insanları birarada tutan ögenin yokluğu ile ilişkinin de ortadan kalktığı savunulmaktadır (*Arendt 2003, 96*). Masanın varlığının yanı sıra biçim ve işlevi dikkate alındığında kamusal mekân kavramı ile karşılaşılmaktadır. Kamusal mekânlar bireylerin sosyal ihtiyaçlarını gidermeleri, yerleşmeleri diğer sakinleri tanımaları ve birbirleriyle ilişki kurmaları için zemin sağlamaktadır.

İnsanların kamusal mekânda bulunmalarını sağlayan üç farklı faaliyet bulunmak-

⁴ 2008 yılında yapılan “İletişim teknolojileri kullanımı ve kentsel kamusal mekân ilişkisi” konusundaki araştırmada 1993-1995 yıllarında doğan 612 kişiye uygulanan anket sonuçlarına göre bireylerin %82 si hergün en az 2 saat bilgisayar kullanmakta, haftasonu bilgisayar kullanımı hafta içine göre artmakta (günde 3 saatten fazla kullanım oranı %35), bu gruptaki bireyler okul dışındaki genel faaliyet tercihlerini iletişim teknolojilerinden yana kullanmaktadır. (%39 iletişim tek, %25 arkadaş top, %27 park ve spor, %9 sinema-tiyatro vb.). Bilgisayarın daha çok sanal ağa bağlanmak amaçlı kullanılmasının yanı sıra sanal ortamda ise bireyler sohbet amaçlı kullanımları öncelikli olarak tercih etmektedirler (sohbet %49, forum %5, e-mail %11, bilgi edinme %22, oyun %13) Bu sonuçlar günümüz teknoloji ve kent altyapısında çocuk yaşta bireylerin ağırlıklı olarak özel mekân kullanımına yöneldiğini ortaya koymaktadır.” (Sinmaz 2008, 151-165)

tadır (Gehl 2001, 11- 16.). Bunlar;

- zorunlu eylemler: işe yürümek, alışveriş yapmak vb.,
- isteğe bağlı eylemler: oturma, gezinme,
- sosyal eylemlerdir.

Bu faaliyetlerin etkileşimi ile iyi bir kent insanları mekânda tutmalı, olasılıklara, yeni ilişkilere, sürprizlere açık bir zemin hazırlayarak, etkisiyle karmaşık ve zincirleme bir ilişki ağı ortaya çıkmalıdır (Laing 2013, 7; Hampton vd. 2014, 5). Böylece kentsel mekânda insanların izlediği rotalar çakışmakta, farklı ekonomik ve sosyo-kültürel yapıya sahip insanlar bir araya gelebilmektedir. Kentsel kamusal mekânlar bu ilişkilerin hem nedeni hem de düzenleyicisi görevini üstlenmektedir. İnsanların başkalarıyla iletişim ve etkileşimini gerekli kılan bu hareket biçimleri bireysel, toplumsal kimlik ve kültürün gelişimine zemin hazırlamaktadır. Ancak 2000li yıllardan sonra kamusal mekânın anlamsal değeri özellikle iletişim teknolojilerinin etkisiyle artık tartışma konusudur.

Arendt 50 yıl öncesinin dünyasında demiryollarının, uçakların gemilerin gelişimi ile mesafenin ortadan kalkmakta olduğunu, “hızın mesafeyi anlamsızlaştırdığını” belirtmiştir. O dönemde gelişen haritaları, deniz seyir belgelerini dikkate alarak “daha dünyanın etrafını nasıl dolaşacağımızı, insanlığın yaşama alanlarını günlere saatlere nasıl sığdıracağımızı bilmeden, yerküreyi oturma odamıza kadar soktuk” ifadesini yazmıştır (Arendt 2003, 360). Bu kaygıyı ifade eden “meczaz”, 50 yıl önce hayal edilemez olan yeni teknolojiler sayesinde, günümüzde gerçeğe dönüşmüştür. Sunulan yeni iletişim biçimleriyle çeşitli faaliyetlerin yerine getirilme sürecinde “artan hız” insanın mekân algısını değiştirebilmektedir. Bu durum mekânsal planlama açısından önem taşımaktadır (Talvitte 2003, 28).

Özellikle fiziksel ve sosyal çevreden ziyade ekonominin ön planda olduğu toplumlarda iletişim sistemlerinin ve sermayenin güdümüyle gelişen bireye özel hizmet olgusu, birim zamanda yapılması

istenen iş sayısını arttırmakta, bu durum ekonomik yarış düzeninde toplumsal yaşamı görmezden gelerek kentsel mekânın, daha çok işlevsel bakış açısıyla ele alınmasını tetiklemekte ve özel mekâna verilen önemin artmasına neden olmaktadır. Böylece özellikle büyük şehirlerde kentsel mekân kabaca, “konforlu bir konut” ile bir faaliyet amacıyla odaklanılmış mekânlar arasında olabildiğince kısa zaman geçirilmek istenen “ulaşım” açısından oluşmaktadır. Bu durumun yarattığı dolaylı etki günümüzde kamusal alanın ulaşım ve geçiş amaçlı kullanımın öne çıkmasıdır. Bu mekânlar ilişki ortamı oluşturmamakta, yalnızlık ve benzeşim yaratmaktadır (Auge 1997, 85, 93,112-113). İletişim teknolojileri aracılığı ile artan devinimin sonucunda kişilere otogarlarda, havalimanlarında, alışveriş merkezlerinde, istasyonlarda, otoyollarda benzer imgelelerin baskısı altında “yer”in algılanmadığı bir hareket alanı sunulmaktadır.

Yeni iletişim arayüzleri ile yeniden düzenlenen güncel yaşamda çeşitli faaliyetler; “mekândan bağımsız” (Mitchell, 2005, 328-330) veya “daha önceden belirlenen bir mekâna odaklanarak” (sanal mekânda yeri belirlenen mekâna hareket) yapılabilen, bireyler kent mekânının sunduğu çok yönlü etkileşime ve deneyime kapalı olarak doğrudan belirledikleri konuma yönelebilmektedir. Bu akış sürecinde iletişim teknolojilerinin gelecekte mekândan ve donanımdan bağımsız bir yaşam vaadi gözönüne alındığında iletişim teknolojilerinin kamusal mekânlar üzerindeki etkilerinin saptanması, geleceğin koşullarına göre insan-insan ve insan-doğa etkileşimi temelinde kamusal alanların yeniden tanımlanması toplumsal bir gerekliliktir. Kamusal mekân kullanımı üzerindeki etkilerin tek nedeni kuşkusuz iletişim teknolojilerinin gelişimi değil, teknolojinin sunduğu alternatif dünya ile buluşmayan kentsel kamusal mekân kalitesidir. Bu sebeple çalışmada iletişim teknolojilerinin kamusal mekânlar üzerindeki etkileri kentsel kalitenin düşük olduğu şehirler üzerinden ele alınmaktadır. Buna kapsamda iletişim teknolojileri-

nin kamusal mekân kullanımı üzerindeki etkileri maddeler haline aşağıdaki gibi değerlendirilebilir:

- Bireylerin alternatif sanal dünyada hareket kabiliyeti geliştikçe her mekân bir toplanma ve sosyal etkileşim mekânı olabilmekte, böylece geleneksel sokak, meydan, park vb. mekânların kullanım biçimi değişirken anlamsal değeri azalmaktadır.
- Birçok etkinliğin mekândan bağımsız olarak gerçekleştirilebilmesiyle kamusal alanlar, dolayısıyla meydanlar gelecek perspektifinde daha az insana hizmet edecektir (Souici ve Kılınçaslan 2005, 97-106). Diğer yandan örneğin Hampton ve Goulet'in araştırmasına göre ise mobil teknolojilerin gelişimine paralel olarak insanların kamusal mekânda bulunma süresi artmaktadır (2014:21-23). Ancak geleneksel anlamda toplanma-dağılma noktası olan meydanların toplumsal yaşamın merkezi olma niteliği iletişim teknolojilerinin sağladığı alternatif hareket alanları ve mekânsal kalite sorunları ile azalmaktadır.
- Meydanlar kentsel hareketliliğin hız kaybettiği etkileşim mekânları olarak bilinmesine karşın, bu mekânlar iletişim teknolojileri ile tespit edilen alternatif mekânlara doğru planlı hareket aksları içerisinde çoğu zaman bir geçiş mekânı olmakta, kent kimliğinin yansıması olan bu odak mekânlarda kullanıcı sayısı azalmasa da geçirilen süre azalmaktadır. Meydanların gerçek rollerinin unutulmaya başlandığı (Liao ve Humphreys 2014, 11) geldiğimiz noktada mekânsal anlam, kentsel ortak bellek, kentin okunabilirliği, sahiplenme hissi tartışma konusudur.
- Sennett'e göre 60'lı yıllardan sonra kamusal mekânlar hızlı ve kolay ulaşım işlevine dayalı mekânsal tasarımlara bağlı olarak sadece geçip gitme eyleminin gerçekleştirildiği yer olarak işlev görmeye başlamıştır.

Özel araç veya ulaşım koridorları dışında çevrenin bir anlamı olabileceği hissedilmemektedir (Sennett 2002, 29-39). Günümüzde ise Sennett'in tanımlamış olduğu çevre iletişim teknolojilerinin özelleştirdiği yaşam biçimi ile daha da belirginleşmektedir. Teknolojik olanaklar çerçevesinde özel mekânların çeşitlenen fonksiyonel yapısı, hız kazanan kent yaşamı ile ulaşım fonksiyonunun baskınlığı, medya teknolojisinin sağladığı alternatif ortamların mahalle yaşamına tercih edilebilmesi, sokak ve meydanlarda önceliğin ulaşım araçlarına verilmesine zemin oluşturmaktadır. Bu durum tabii ki bir kentsel altyapı sorunudur ancak burada dikkat çekilmek istenen konu bireylerin özel mekânlar arası trafikte kamusal mekânlara verdiği değerdir.

- Açık çarşı ve pazar alanları toplumsal iletişim ve etkileşimin geliştiği alanlardır. İnsanlar geçmiş dönemlerden bugüne mahalle pazarlarını, semt çarşılarını alışveriş mekânı olduğu kadar toplum ile etkileşim alanı olarak da kabullenmişlerdir. Yaya dolaşımının yoğun olduğu insan ölçeğinde hizmet veren bu alanlar günümüzde daha çok nesne-insan ilişkisine göre kurgulanan kapalı ya da açık kontrollü ticaret merkezleri alternatifini karşı karşıyadır. İletişim teknolojisi altyapısını sorunsuz sunan çevresinden yalıtılmış AVM'lerin içeriği yine dijital ağda izlenebilmektedir. Bu durum direkt nesneye odaklı bir hareketi olanaklı kılmaktadır.
- İletişim ve etkileşime olanak tanımayan mekânsal tasarımlar nedeniyle özellikle ulaşım mekânları sanal mekâna kaçış bölgeleri olarak deneyimlenmektedir.
- İletişim teknolojileri ile eylemlerin geniş mekâna yayılması, esnek yer seçimi ve uzaktan erişim sistemleri nedeniyle birçok kapalı kamusal hizmet yapısının mekânsal konumu, mimari nitelikleri değişim sürecin-

dedir. Henüz sağlık alanında olmasa da çeşitli kamu hizmetleri kapsamında bu mekânlar giderek kent hareketliliğinden bağımsızlaşmaktadır (Ceyhan ve Çağlayan 1996, 89).

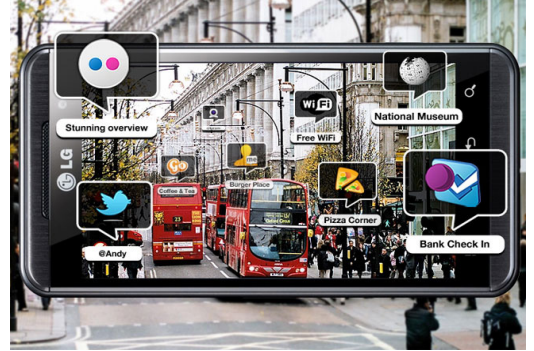
- Sanal mekânda taranabilen veri tabanları, elektronik kitaplar, belgeler kütüphane mekânlarının kullanımına tercih edilebilmektedir. Bu doğrultuda doğal olarak giderler azalmakta ve yapılarda mekânsal boyutlar, konumlanma kriterleri değişebilmektedir. Uzaktan eğitimin gelişimiyle insanların eğitim kurumları çapında sosyal etkileşim biçimi boyut değiştirmektedir. Uzaktan eğitim aynı zamanda bireylerin eğitim alanlarının sosyal ortamından ve kentsel yaşantısından uzaklaşmasına neden olabilmektedir.
- Multimedya teknolojilerinin hızla gelişim sürecinde, ses – görüntü sistemleri ile sinemalar, üç boyutlu elektronik sunum teknikleri ile müzeler özel mekânlara uzanmakta, bilgisayar oyunları, dijital ağda sohbet ve doküman paylaşımı sosyo-kültürel mekânlara karşı farklı bir seçenek olarak kentsel yaşama dahil olmaktadır.
- Mobil araçlar, kablosuz erişim ağı ve sosyal medya uygulamaları kamusal ve özel mekânlar arasında yeni bir bölge oluşturmaktadır. Bu bölgelerin kentsel mekânda karşılığı kamusal mekânda özel kullanım olanağı sunan açık alan, kafe vb. farklı fonksiyonlarda hibrit mekânlardır (Lughi 2015, 3; Park 2010, 9; Silva 2006, 262-270; Ribeiro vd. 2015, 3; Komminos 2013, 1). Hız kazanan kentsel hareketlilik içinde zaman kaybının giderek önem kazandığı bir dönemde, sanal mekânda ve ticaret merkezlerinde sunulan boş zaman aktiviteleri açık park ve spor alanlarının kullanımı karşısında önemli bir tercih biçimi olarak gelişmektedir⁵.
- Medya teknolojisi ile kamusal mekânda yaygınlaşan görsel açıdan uyarıcı ekranlar, reklam öğeleri, kab-

losuz erişim vb. aracılığı ile kamusal mekânda interaktif medya mekânları (mediated spaces) oluşturulmaktadır (Drucker vd. 2015, 2; Lughi 2015, 3). Medya mekânları gömülü medya, mobil medya, nesnelere ağı (internet of things), artırılmış gerçeklik (augmented reality) olmak üzere temelde dört sınıfta hizmet vermektedir. Gömülü medya kent mobilyaları kioks vb. araçlara yüklenen bilgiyi, nesnelere ağı akıllı araç ve mekân teknolojilerini, mobil medya sınırsız alanda etkileşim arayüzlerini, artırılmış gerçeklik ise kamusal alanda sanal görsel deneyimleri temsil etmektedir (Drucker vd. 2015, 5). Bu mekânsal yaklaşımlar uygun bir şekilde tasarlanmaz ise ilgili kamusal mekânın algı süreci ile yarışan bir bilgi alışverişi zemini ortaya koyacaktır.

- Yeni medya yaklaşımları ile kentsel alanda çeşitli araçlarla hareketli imajlar kent yaşamına katılmaktadır. Medya teorisyenleri bu yeni çevreyi tanımlamak için artırılmış gerçeklik (augmented reality), duyarlı mimari (responsive architecture), çevresel deneyim teknolojisi (ambient experience) gibi terimleri kullanmaktadır (Mcquire 2009, 221; Rios 2011, 24; Liao ve Humphreys 2014). Bu mekânlar gerçek ve sanal çevrenin birleşimidir ve içerik mekâna gömülüdür. Bu uygulamalar bilgiye ulaşmak için mekânın deneyimlenmesi gerekliliğini ortaya koymakta ve mobil araçların gelişimi ile kullanımı gelişmektedir (Liao ve Humphreys 2014). Bu uygulamalar geleceğin kamusal mekânlarının kurgulanmasında önemli bir öğe olarak değerlendirilmelidir. Ek olarak haritalandırma teknolojileri mobil araçlar vasıtasıyla mekânda bilgi edinimi ve mekân deneyimini düzenleyici bir etki ortaya koymaktadır (Ribeiro vd. 2015, 34).
- Sanal mekânda hareket kabiliyeti, çalışma mekânları için ele alındığında iş aktivitelerinin eş zamanlılığı endüstri temelli modern kent mekânsal mantığını değiştirmekte-

⁵ 2006 yılında yapılan bir araştırmaya göre ankete katılan kişilerin %49,2 si haftada en az bir defa alışveriş merkezlerini ziyaret etmekte ve %75'i bu merkezlerde alışveriş ve eğlenciyi birarada bulabildiklerini, %56,4'ü alışveriş merkezlerine eğlence ve alışveriş yapmak amacıyla geldiklerini, %78,4'ü bu merkezlere kısa süreli de olsa çevre değiştirmek amacıyla geldiğini ifade etmiştir. (Altunışık ve Mert 2001, 8).

Resim: 1
Augmented Reality Uygulama Örnekleri

dir. İletişim teknolojileri etkisiyle kamu yapılarına göre daha esnek yer seçimi, kentsel alanda daha heterojen bir dağılım, daha opsiyonel iç mekân kullanımı sağlamaktadır. Bu durum belirli sektörlerce daha verimli üretim, çalışanlar daha az stresli bir yaşam sunduğu için giderek daha fazla tercih edilmektedir (Laing 2013, 5-23).

- Akıllı çevre teknolojileri kentsel mekândan gerçek zamanlı bilgi toplayarak kentin her mekânda kontrol edilebilmesini sağlamaktadır (Komninos 2013, 2; Kitchin 2014, 2). Bu kapsamda akıllı ulaşım teknolojileri ulaşım mekânlarında geçirilen süreyi azaltmaktadır. Bu durum diğer mekânlarda sosyal etkileşim süresini uzatmaktadır.

Yukarıda değinilen iletişim teknolojilerinin kamusal mekân kullanımı bakımından doğrudan ya da dolaylı olarak temel etkisi kent hareketliliğinin yeniden düzenlenmesidir. Yeni teknolojilerin olumlu etkilerinin deneyimlenmesi için iletişim teknolojilerinin kentsel mekâna etkin bir şekilde entegre edilmesi gerekmektedir (Rios 2011, 87). Kamusal mekânların çağın gereksinimleri ve kentsel kalite bakımından yeterliliği test edilerek gerekli müdahalelerin hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Değerlendirme

İletişim teknolojileri 2000'li yıllardan itibaren hızla gelişen internet erişim ağı ve mobil araç teknolojisi ile kentsel mekâna alternatif sanal bir zeminde kentlerin güncel hareketliliğini düzenlemektedir. Bu teknolojilerin kent yaşamına kattığı hız ile belirli sektörlerin mekânsal bağımlılığı, çeşitli kentsel fonksiyonların fizik mekân ihtiyaçları ve kamusal mekânların kullanım biçimini değiştirmektedir. Söz konusu durumun olumlu ya da olumsuz bir şekilde gelişimi ise kentsel mekânsal kalite ile doğru orantılıdır.

Algı ve geçmiş deneyimlerin ürünü olan çevresel imaj kent içi harekete, kenti tanıtmaya ve yorumlamaya rehberlik etmektedir (Lynch 1960, 2-4). Bu durum günümüz koşullarında fiziksel niteliklerden çok işlevsel niteliklerin ön planda tutulduğu mekânsal üretim anlayışının sorgulanmasını gerektirmektedir. Kentlerin kimliğini, ortak belleğini, sosyal etkileşimlerini düzenleyen, toplumsal sağlığa hizmet eden kamusal mekânlar günümüzde birçok yerde işlevsel kentsel gelişmenin baskısı altındadır. İşlevsel şehirciliğin gelişmesinde ise yeni iletişim teknolojileri ile ortaya çıkan yeni etkileşim biçimlerinin önemli payı bulunmaktadır. Özellikle güncel faaliyetlerin yerine getirilme

Geçmiş: Kentsel Kamusal Mekanlara Bağlılık

- Topluma yönelik kitlesel üretim
- Zorunlu ve isteğe bağlı ihtiyaçların kamusal mekanda giderilmesi
- Yüzyüze iletişim, yaya ölçeği, toplumsal etkileşimin arayüzü kamusal mekanlar
- Kentsel mekanda zincirleme ve karmaşık etkileşim biçimi
- Kentsel mekanda estetik, kimlik ve doğal niteliklerinin önem arz etmesi
- Kentsel mekânın toplumsal iletişim üzerinde yönlendirici etkisi

Günümüz: Özel Mekanlara ve Donanımlara Bağlılık

- Bireye özel hizmet üretiminin gelişimi (gsm, internet vd.)
- Zorunlu ve isteğe bağlı ihtiyaçların kısmen sanal mekanda giderilebilmesi
- Birim zamanda yapılabilecek iş sayısının artışı
- Çalışma mekanları için kümelenme ihtiyacı
- Özel araç talebinin artışı ve kamusal mekanlar üzerindeki baskısı
- Kentsel mekanda planlı hareket eğilimi ve insanlararası planlı etkileşim.
- Yersizleşme, kentsel mekanların kimliksizleşmesi

Gelecek : Mekan ve Donanımdan Bağımsızlık

- Bireye özel hizmet üretimi
- Zorunlu ve isteğe bağlı ihtiyaçların tamamen sanal mekanda giderilebilmesi
- İletilen ve saklanan bilgiye sınırsız mekanda hızlı erişim ve artırılmış sanal gerçeklik
- Çalışma ve bazı kamu yapılarının konumdan bağımsızlığı

Sorunlar

- Kentlerin biçimlenmesinde işlevsel yaklaşımların gelişmesi (estetik, imaj, sürdürülebilirlik değerlerinin ikinci planda değerlendirilmesi)
- Yaşam kalitesinin kolay ulaşım ve konforlu konut olma üzere iki ölçüt üzerine gelişimi,
- Kamusal açık mekanların geçiş mekanlarına dönüşümü
- Kamusal mekandan çekilme veya kamusal mekanda yalnızlık
- Bireysel ve toplumsal sağlığın deformasyonu

Tablo 2

Zaman sürecinde güncel yaşam faaliyetlerini yönlendiren üç karakteristik ve nitelikleri⁶

sürecinde “artan hız” mekân algımızı yönetmektedir.

Hız kazanan kentte insanların birer organı gibi kullandıkları portatif iletişim araçları alternatif rotalar ve mekânsal deneyimler fırsatı ortaya koyarken, insanlar özel mekânlara yönelmekte ya da kamusal alanda özel dünyasına soyutlamaktadır. Mobil araç ve sanal ağ teknolojisi sadece iletişim için değil kentsel mekânda sosyal varlığın yükseltilmesini, kültür mirasının etkin bir şekilde deneyimlenmesini, kamusal sanatın teşvikini, sokak yaşamını desteklemeli, genç neslin fiziksel olarak akıcı ve çekici mekânlarda yaşamasına olanak sağlamalıdır (Lughi 2015, 5).

Mevcut durumda iletişim teknolojilerinin giderek daha hızlı gelişeceği açık olmakla birlikte sınırlı - sınırsız dünya arasında geçiş dönemindeki toplumun geçmiş-bugün-gelecek perspektifinde kentsel yaşamın sunduğu/sunacağı bazı

nitelikler Tablo 2’de özetlenmiştir (Tablo 2); Bu noktada dikkat edilecek bir husus gelecek henüz deneyimlenmediği için şu an hayal edilemez yeni teknolojilerin hayatımıza aktarımı konusunda net bir fikir ortaya koymak güçtür. Bu sebeple “gelecek perspektifi” iletişim teknolojilerinin güncel hayatımızı düzenleyen temel etkilerinin daha da gelişimi üzerine yapılan kestirimleri kapsamaktadır. Bu perspektifte günümüz kentinin altyapısındaki bazı sorunları vurgulamak önem arz etmektedir.

Tablo 2’den anlaşılacağı gibi günümüzdeki teknolojik altyapı mekândan bağımsız bir hizmet olanağı sunabilmesine rağmen insanları belirli mekânlara ve o mekânlardaki donanımlara (araçlara) bağımlı kılmaktadır. Ancak iletişim teknolojileri altyapısı bilgiyi mekânsızlaştırdığı gibi insanı da mekânsızlaştırmayı hedeflemiştir. Hatta iletişim teknolojilerinin

⁶ 2006 yılında yapılan bir araştırmaya göre ankete katılan kişilerin %49,2 si haftada en az bir defa alışveriş merkezlerini ziyaret etmekte ve %75’i bu merkezlerde alışveriş ve eğlenciyi birarada bulabildiklerini, %56,4’ü alışveriş merkezlerine eğlence ve alışveriş yapmak amacıyla geldiklerini, %78,4’ü bu merkezlere kısa süreli de olsa çevre değiştirmek amacıyla geldiğini ifade etmiştir. (Altunışık ve Mert 2001, 8).

bir sonraki adımının daha küçük, hızlı, daha kişisel ve bedenle uyumlu olacak ve bilginin akışının tam zamanlı deneyimlenebileceği biyoteknoloji olması beklenmektedir (Campbell ve Park 2008, 382). Bu durum günümüzün geçiş süreci karakterini güçlendirmektedir. Böylece günümüz kesitinde tanımlanan süreçten klasik kentsel yaşamın sunduğu olumlu etkiler (doğa, toplumsal etkileşim, bütünleşme vb.) ile “geleceğin mekândan bağımsızlık” olgusunun ilişkisi kurularak geçilmelidir.

Bu uyarı önemlidir çünkü hızla yeni iletişim biçimlerine uyum sağlayan, hatta bu teknolojilerle doğmuş, bu teknolojilerin olmadığı bir hayatı deneyimlemesi güç olan geleceğin bilgi toplumu, yukarıda tanımlanan problemlerin etkisinde yetişmektedir. Gelecekteki teknolojilerin sunduğu “her mekânda bilgiye ulaşabilme ve işlem yapabilme” olgusu dikkate alınarak, geleceğin mekânlarına sadece sosyal bağlamından uzaklaşmış konutlarda ve ulaşım araçlarında yaşayan, sosyal iletişimden kopuk bir kent toplumu fikri taşınmamalıdır. Yeni iletişim biçimlerinin kamusal mekânlar üzerindeki etkilerinin irdelenerek geleceğin koşullarına göre kamusal mekânların yeniden tanımlanması ve yapılandırılması önemli bir gereklilik olarak görülmeli, kent toplumları bu yönde bilgilendirilerek uyarılmalıdır.

Kaynaklar

- Aksoy, E. 2007. Suç ve Güvenli Kent Yaklaşımı. *Dosya: Kent ve Suç*. TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülten 55.
- Altunışık, R. ve Mert, K. 2001. Tüketicilerin Alışveriş Merkezlerindeki Satınalma Davranışları Üzerine Bir Saha Çalışması. 6. *Ulusal Pazarlama Kongresi*. Erzurum, 28 Haziran – 1 Temmuz, 2001.
- Arendt, H. 2003. 5. Baskı 1956. *İnsanlık Durumu*. çev. Bahadır Sina Şener, Chicago: The University of Chicago Press.
- Auge, M. 1997. *Yer Olmayanlar, Üstmodernliğin Antropolojisine Giriş*. İstanbul: Kesit Yayıncılık.
- Ataç, E. 2007. Suçun Kentsel Mekândaki Algısı: Güvensizlik Hissi. *Dosya: Kent ve Suç*. TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülten 55.
- Baym, N., Zhang, Y.B. and Lin, M. 2004. Social Interactions across Media: Interpersonal Communication on the Internet, Telephone and Face-to-Face. *New Media & Society* 6(3), pp. 299–318.
- Boase, J., Horrigan, J., Wellman, B. and Rainie, L. 2006. *The Strength of Internet Ties*. Washington, DC: Pew Internet & American Life Project.
- Broadband Commission. 2012. *The State Of Broadband 2012: Achieving Digital Inclusion For All*. Geneva, International Telecommunication Union. [çevrimiçi]. Erişim yeri: <http://www.broadband-commission.org/Documents/bb-annual-report2012.pdf> [erişim tarihi: 15 Ekim 2012].
- Campbell, S. W. and Park, Y.J. 2008. Social Implications of Mobile Telephony: The Rise of Personal Communication Society. *Sociology Compass* 2(2), pp. 371-387.
- Castells, M. 1996. *The Information Age, Vol. 1 The Rise of the Network Society*. Oxford Blackwell.
- Ceyhan, Y. ve Çağlayan, M.U. 1996. Bilgi Teknolojileri Türkiye İçin Nasıl Bir Gelecek Hazırlamakta. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Çankaya, M.N. 2005. Chef Information Officer. Seçkin Yayıncılık.
- Fhea, K. N. 2011. Rejecting the Communicative Paradigm of Public Space. *International Journal of Humanities and Social Science* 1(4), pp.7-12.
- Fischer, C. 1992. *America Calling: A Social History of the Telephone to 1940*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Gehl, J. 1996. *Life Between Buildings*. Copenhagen: Danish Architectural Press.
- Graham, S. 2002. Bridging Urban Digital Divides, Urban Polarisation and Information and Communications Technologies. *Urban Studies* 39, s.33–56.
- Graham, S. and Marvin, S. 1996. *Telecommunications and the City: Electronic Space Urban Places*. London: Routledge.
- Hampton, K.N., Goulet, L.S. and Albanesius, G. 2014. Change in the Social Life of Urban Public Spaces: The Rise of Mobile Phones and Women, and the Decline of Aloneness Over Thirty Years. *Urban Studies* 52. s.1489-1504.
- Harvey, D. 1997. *Postmodernliğin Durumu: Kültürel Değişimin Kökenleri*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Kaplan, Y. 1991. *Enformasyon Devrimi Efsanesi*. İstanbul: Rey Yayınları.
- Karakurt, E. 2004. Bilgi Toplumu Sürecinde Yeniden Yapılanan Kentsel Mekâni Okumak. 3. *Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi*. Eskişehir, 25-26 Kasım, 2004, Osmangazi Üniversitesi.

- Karancı, N. 2002. Bilgi Toplumu ve Psikoloji. *Günce Dergisi* 24, s.12.
- Kitchin, R. 2014. The real-time city? Big data and smart urbanism. *Geo Journal* 79, pp.1-14.
- Komninos, N. 2013. Smart Cities and the Future Internet: Innovation ecosystems of embedded spatial intelligence. *International Conference for Entrepreneurship, Innovation and Regional Development*. İstanbul, 20-21 June.
- Konuk, G. 1979. *Kentsel Tasarımda Boyutlandırma Ölçütleri ve Ülkemiz İçin Geniş Kapsamlı Bir Model Önerisi*. Basılmamış doktora tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi.
- Kurfürst, S. 2011. *Redefining Public Space in Hanoi: Places, Practices and Meaning*. Ph.D. dissertation, University of Passau, Faculty of Arts and Humanities.
- Kostof, S. 1992. *The City Assembled: The Elements Of Urban Form Through History*. London: Thamesand Hudson.
- Kraut, R., Patterson, M., Lundmark, V., Kiesler, S., Mukhopadhyay, T. and Scherlis, W. 1998. Internet Paradox: A Social Technology that Reduces Social Involvement and Psychological Well-being?. *American Psychologist* 53(9), pp. 1017-1031.
- Laing, A. 2013. *Work And Workplaces in the Digital City*. New York: The Center for Urban Real Estate at Columbia University.
- Liao, T. and Humphreys, L. 2014. Layar-ed places: Using mobile augmented reality to tactically reengage, reproduce, and reappropriate public space. *New Media&Society* 1(18).
- Lughi, G. 2015. Interactive Media In Urban Space. *Screencity Journal* Special Issue 3.
- Lynch, K. 1960. *The Image Of The City*. Cambridge: The MIT Press.
- McPherson, M., Smith-Lovin, L. and Brashears, M.E. 2006. Social Isolation in America: Changes in Core Discussion Networks over Two decades. *American Sociological Review* 71(3), pp. 353-375.
- Mcquire, S. 2009. Mobility, Cosmopolitanism and Public Space in the Media City. İçinde: Mcquire, S., Martin, M. and Niederer, S. *Urban Screens Readers*. Amsterdam: Institute of Network Cultures, pp.45-64.
- Mitchell, J. 1995. *City of Bits : Space, Place, and The Infobahn*. Cambridge: MIT Press.
- Mitchell W. 2005. E-topia: Information and Communication Technologies and the Transformation of Urban Life. *The Network Society From Knowledge to Policy*, Ed. Castells M. ve Cardoso G., Washington, DC: Johns Hopkins Center for Transatlantic Relations. s.325-338.
- Moss M. and Townsend A. 2000. How Telecommunication Systems are Transforming Urban Spaces. İçinde :James O. Wheeler, Yuko Aoyama, Barney L. Warf, *Cities in the Telecommunications Age*. New York: Routledge, s. 31-54.
- Osoba, S.B. 2013. Telecommunication (GSM) and Urban Spatial Structure in Ibadan North Local Government Area, Nigeria. *Current Research Journal of Social Sciences* 5(1), pp.11-16.
- Özkök, E. 1985. *İletişim Kuramları Açısından Kitlelerin Çözülüşü*. Ankara: Tan Yayınları.
- Park, N. 2010. Integration of Internet Use with Public Spaces: College Students' Use of the Wireless Internet and Offline Socializing. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace* 4(2).
- Putnam, R. 2000. *Bowling Alone*. New York: Simon & Schuster.
- Quan Haase, A., Wellman, B., Hampton, K. and Witte, J. 2002. Internet, Social Capital and Information Seeking. *The Internet in Everyday Life*, pp. 291-324.
- Ribeiro, A.P., Barranha, H. and Pereira, R. 2015. Towards the metaphorical transformation of urban space: Digital Art and the City after Web 2.0. *1st International Symposium Global Cities and Cosmopolitan Dreams*. International Network for Alternative Academia. Barcelona, 18-20 May 2015.
- Rios, D.I.I. 2011. *Urban environments and New Media: Redefining a Fitness Facility through a Technologically Mediated Space*. University of Porto, Faculty of Engineering.
- Robinson, J.P., Kestnbaum, M., Neustadl, A. and Alvarez, A. 2002. The Internet and Other Uses of Time. *The Internet in Everyday Life*, pp. 244-262.
- Sayar, K. 2002. New Symposium. *Psikiyatri, Nöroloji ve Davranış Bilimleri Dergisi* 40 (2), s.60-67.
- Sassen, S. 2002. Towards a Sociology of Information Technology. *Current Sociology* 50(3), pp.365-388.
- Sennett, R. 1996. *Kamusal İnsanın Çöküşü*. çev. Serpil Durak. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sınmaz, S. 2008. *Kentsel Mekânda İletişim, İletişim Teknolojilerinin Gelişimi Perspektifinde Kentsel Kamusal Mekân Tasarımına Bakış*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Silva, A.S. 2006. From Cyber to Hybrid: Mobile Technologies as Interfaces of Hybrid Spaces. *Space and Culture* 9 (3), s.261-278.
- Sökmenoğlu A. ve Çağdaş G. 2005. Enformasyon ve İletişim Teknolojileri Etkisinde Kentsel Yaşam, Mekân ve Sürdürülebilirlik. Planlamada Yeni Politika ve Stratejiler: Riskler ve Fırsatlar. *Dünya Şehircilik Günü 29. Kolokyumu*. İstanbul, Şehir Plancıları Odası Yayını, s. 285-297.
- Talvitie J., 2003. *The Impact of Information and Communication Technology On Urban and Regional Planning*. Helsinki University of Technology, Department of Surveying, Institute of Real Estate Studies, Finland. [çevrimiçi]. Erişim yeri: http://maa.aalto.fi/fi/reg/talvitie_julkaisub106.pdf [erişim tarihi: 08.04 2012]
- Toffler, A. 1998. *Üçüncü Dalga*. çev. Ali Seden. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Virilio, P. 2003. *Enformasyon Bombası*. çev. Kaya Şahin. İstanbul: Metis Yayınları.
- Webster, F. 2002. 2. Baskı 1996. *Theories of the Information Society*. New York: Routledge. Third edition.
- Yalçın, C. 2003. Sosyolojik Bir Bakış Açısıyla İnternet. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi* 27 (1), s.77-89.
- Yalçınkaya, T. ve Özsoy, E. 2003. Risk Toplumu: Bilgi Toplununun Evriminde Yeni Boyut. *II. Uluslararası Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi*. Kocaeli, 17-18 Mayıs, 2003. Kocaeli Üniversitesi İİBF.
- Yücel, A. ve Vural, T. 2006. Çağımızın Yeni Kamusal Mekânları Olan Alışveriş Merkezlerine Eleştirel Bir Bakış. *İTÜ Dergisi* 5 (2) s.97-106.

- www.guvenliweb.org.tr/istatistikler/node/14 [erişim tarihi: 15 Ekim 2012]
- www.saglikbilgisi.com/haber/Bilgisayar+kullan%C4%B1rken+dikkat/6209 [erişim tarihi: 1 Ekim 2012]
- www.rehabilitasyon.com/action/makale/1/Bebeginizi_Ilk_2_Yil_Televizyondan_Uzak_Tutun-4100 [erişim tarihi: 14 Kasım 2012]
- www.turanuslu.com/2008/05/07/bilgisayar-kaynakli-hastaliklar/ [erişim tarihi: 18 Eylül 2012]